

Waar of niet waar?

Enkele actuele (vast)stellingen over journalistiek

Pol Deltour

Journalist bij De Morgen en lid van de Raad voor Deontologie van de Journalistenbond AVBB

Aan de hand van concrete voorbeelden beschrijft Pol Deltour de huidige positie van de journalist en van de pers- en mediasector. Met zeven stellingen probeert hij klaarheid te brengen in de complexe verhouding tussen pers, markt, politiek en gerecht. Tot slot geeft hij commentaar op de roep naar meer controle op de pers.

Begin 1998 kopt *De Standaard* over de zaak-Dutroux: "Computerschijf ontluisierend voor rijks-wacht". Net dezelfde dag blokkeert *De Morgen*: "Harde schijf CBO bevat geen nieuwe gegevens". Niet alleen rond X1 zonden de media de voorbije jaren kakofonische signalen uit. Zelden liepen op de redacties zoveel rechtzettingen, aanvullingen of - alles kan beter - schadeclaims binnen. Tijd dus voor bezinning en enkele suggesties.

1. De media hebben zich niet alleen maar dingen te verwijten.

Toen een prominent CVP-politicus onlangs in een dagblad heerlijk venijnig (maar al even pertinent) getackled werd, bleken de wandelgangen in het parlement te klein. "Dat is nu weer eens het gevolg van de verloedering van de media, zie", fulmineerde de volksvertegenwoordiger. "Zonder de commerciële druk op de media zou dit nooit geschreven zijn." Bij vele anderen - prominenten in de politieke en economische sfeer vooral - hoor je alsmaar vaker gelijklopend gemjammer. "Al die kritiek, al die schandalen: dat brengen redacties toch alleen maar omdat het goed verkoopt?".

De media zijn meer dan vroeger zelf het

voorwerp van maatschappelijk debat. Vlaams mediaminister Eric Van Rompuy ging onlangs zelfs zover het ontslag van een hoofdredacteur - die van mijn krant dan nog - te suggereren. Van Rompuy trok daarbij een parallel met het regime van politieke verantwoordelijkheid: hij stapt toch ook op na een bewezen zware beoordelingsfout?

Toch is de vraag of de critici daarmee niet te licht voorbijgaan aan enkele geneugten die het nieuwe, commerciële mediaklimaat ook met zich heeft meegebracht. De media hebben bijvoorbeeld hun afnemers nooit zo goed aangevoeld. Het nieuws, om het daar maar bij te houden, werd nimmer zo uitgebreid, zo fraai en zo toegankelijk gebracht. Van democratisering gesproken. En ook esthetisch gezien staan we er goed voor. Een krant als *De Morgen*, dat is toch elke dag weer een lust voor het oog?

Minder opvallend, maar minstens even relevant, is de partijpolitieke ongebondenheid die de media de voorbije vijf jaar kenmerkt. Het stelt journalisten en hun redactiechefs meer dan vroeger in de mogelijkheid een rol - sommigen zullen zeggen: hun verplichte rol - van bewaker van de democratische rechtsstaat te spelen. In dit ongebonden mediaklimaat heb je de bijna

geruystellende zekerheid dat maar weinig politiek-juridische schandalen aan de aandacht van de pers - en dus van het publiek - zullen ontsnappen.

De twee grote schandaalgolven die de voorbije jaren over het land zijn geraasd - de eerste geconcentreerd rond de Agusta-affaire, de tweede geënt op Dutroux & compagnie - spreken natuurlijk het meest tot de verbeelding. Maar andere voorbeelden zijn er genoeg. *Knack* brengt een verhelderend artikel over een nieuw pecuniair statuut dat de leden van de Vlaamse regering zichzelf gunnen; even later komen Van den Brande & co gegeneerd op hun stappen terug. Het bewezen gesjoemel van Anderlecht rond de Europese cupmatch met Nottingham Forest dateert dan wel van 1984, maar mede dankzij de vasthoudendheid van enkele journalisten krijgt het publiek er toch nog weet van. Zelfs in het fameuze dossier-X1 kan - alle kritiek op sommige media ten spijt - niet worden ontkend dat uitgerekend die media toch een (hun) rol als waakhond hebben gespeeld. *De Morgen* kreeg dan wel een karrevracht kritiek over zich heen, ze zorgde er toch maar voor dat het gerecht de deuren definitief sloot, om in speurdersjargon te blijven. Wat de speurders voorheen voor 99% zeker wisten, weten ze nu dus voor het volle pond. In een voor het grote publiek zo gevoelige zaak als die van de nevendossiers van Neufchâteau, is minstens dit de verdienste van *De Morgen* geweest. Over de rest blijft, toegegeven, te discussiëren.

2. De politiek verliest in de berichtgeving onmiskenbaar terrein, gerechts- en onderzoeksjournalistiek nemen de vrijgekomen tijd en ruimte in.

Wat te verkiezen: het ge(partij)politiseerde mediabestel van weleer of het huidige - weliswaar commerciële, maar gedepolitiseerde persklimaat van vandaag? Ook al neigt elk weldenkend mens - en daar reken ik mezelf bij - naar het tweede, in het Verloren Gewaande Paradijs zijn de media nu ook weer niet aanbeland. Dat beseffen de meeste journalisten maar al te goed. Politieke vrijheid is blijheid, maar de commerciële wetmatigheid verknecht soms ook.

Een onmiskenbare tendens is die van de verkleuring van het nieuws. Vooral bij de televisiejournals - en vooral dan op VTM - is het dezer dagen zoeken naar wetenswaardigheden over politiek en beleid. Branden, moorden en prinsenhuwelijken slorpen alle aandacht op. Dat de politieke wereld zijn greep op de media verloor is een verklaring; dat het grote publiek politiek nieuws minder lust een andere.

Een goed deel van de vrijgekomen kolommen en uitzendtijd wordt ingenomen door weetjes in de criminele en politionele sfeer. De gerechtsjournalistiek zit in de lift. Een stapje verder nog gaat de zogenaamde onderzoeksjournalistiek: zij pretendeert uit te vissen wat politie en justitie zich laten ontgaan. Een toeval is het niet, dat zowel *De Morgen* als *De Standaard* expliciet te kennen geven zich op onderzoeksjournalistiek te willen toeleggen.

Die aandacht voor justitie komt niets te vroeg. De explosie van witte commotie vorige zomer, toont aan dat ook de media het terrein te lang braak hebben laten liggen. Waarom, bovendien, zou het politioneel-gerechtigd functioneren immuun zijn voor de kritische zin of de constructieve suggesties van een bekwame onderzoeksjournalist?

Maar de opgang van de gerechtsjournalistiek brengt ook risico's mee. Nieuwe uitdagingen, die niet met een beroep op de aloude geplogenheden van de politieke of culturele journalistiek kunnen worden ingelost. Een uitdaging betreft de selectie van de onderwerpen. Geen redelijk mens kan erom heen dat de media vooral hun licht werpen over dossiers die een minimum aan sensatiegehalte hebben. Assisenprocessen, bloederige overvallen en politieke affaires dus. Fraudedossiers beantwoorden al veel minder aan dat minimumcriterium. Het is dan ook de vraag of de hedendaagse gerechts- en onderzoeksjournalistiek de commerciële sector - een gigantische markt van (potentiële) adverteerders toch - niet te veel spaart? En vanaf wanneer, om een andere invalshoek te gebruiken, slaat het journalistieke klimaat om in anti-politiek, zoals de media alvast in politieke kringen wordt verweten?

Een ander probleem betreft de eigenheid van de gerechtelijke materie, de complexiteit

van regels, procedures, gewoonten en jargon. Een journalist moet zo weinig mogelijk voorkennis hebben, houden sommige collega's vol, maar aan de hedendaagse gerechtsjournalist is dat gebod absoluut niet besteed. Bovendien spelen in gerechtsdossiers zodanig veel waarden, belangen en gevoeligheden mee, dat het dubbel uitkijken is. Er moet respect zijn voor de privacy, voor het vermoeden van onschuld en andere rechten van de verdediging, maar ook voor de noden van een gerechtsonderzoek en van de rechtsbedeling in het algemeen. De justitie is een mijnenveld. Justitiejournalisten moeten dan ook verdraaid goede evenwichtskunstenaren zijn.

Wat de zaken nog eens extra compliceert, is dat het tussen de diverse actoren van de justitie niet botert. Sinds enkele jaren zijn rijkswacht en gerechtelijke politie in een bitse strijd verwikkeld met als inzet wie de beste boevenvanger is. Zoiets moet leiden tot scheefrekkings in de informatievoorziening. Idem met de verhouding tussen rijkswacht en gemeentepolitie, en met die tussen rijkswacht en magistratuur. Dat precies de rijkswacht zoveel ruzie maakt, hoeft geen verwondering te wekken. Sedert zijn demilitarisering is het korps activiteiten beginnen te ontplooiën op het terrein van alle belerende gezagsinstellingen. De affaire-Dutroux heeft die conflicttoestand niet onmiddellijk genormaliseerd. Gelukkig voor de rijkswacht beschikt hij over uitstekende voorzieningen voor public relations, via officiële woordvoerders en andere kanalen.

En dan mengt ook nog de politiek zich regelmatig in het functioneren van het gerecht. Soms maakt een politicus alleen nog maar het voorwerp uit van een gerechtsonderzoek, of de poppen gaan al aan het dansen. Met de affaire-Di Rupo bijvoorbeeld verdienen de kranten van de VUM niet onmiddellijk een journalistieke prijs; wat de betrokken journalisten ook toegeven. Maar de poppenkast gaat pas echt aan het swingen wanneer een dossier in de Wetstraat zelf aanbeldt. Dan is het als journalist dekking zoeken voor het meest platte politieke opportunisme, dan loert politieke vertekening om elke hoek.

De supervisie die de Kamer uitoefende over

het dossier-Dutroux liet alleen maar meer van hetzelfde zien. Bovenop de spanningen in de justitiesector zelf werkte in de commissie-Verwilghen ook nog eens de latente haatverhouding tussen politiek en gerecht door. Ik hou het op een louter dialectische vaststelling: terwijl de eerste schandalengolf, rond Agusta en dergelijke, in essentie te herleiden valt tot een vingerwijzing van het gerecht naar de politiek, keerde de politiek in de tweede schandalengolf, rond Dutroux & co, de rollen om. In hoeverre daarbij ook partijpolitieke gevoeligheden en manipulaties een rol speelden, valt niet makkelijk uit te maken. Hoe dan ook, journalisten komt het in zulk een dossier wel degelijk toe op hun hoede te zijn, hoe sympathiek of galant sommige van hun bronnen ook mogen zijn. In de affaire-Dutroux heeft het een pak collega's aan de vereiste afstandelijkheid ontbroken. Dat brengt ons meteen op een andere nieuwe wind die door medialand waait.

3. Partijpolitieke boodschappen vervagen, maar het maatschappelijke engagement van de media wordt er allerminst kleiner om.

De grote partijpolitieke invloeden van weleer spelen niet meer. Natuurlijk, bij *Het Laatste Nieuws* blijft blauw de steunkleur, ook al weten ze in Kobbegem zelf niet altijd goed of het nu diep- of lichtblauw moet zijn. Ook in Groot-Bijgaarden loopt nog wel eens een klaagtelefoontje van deze of gene CVP-minister binnen. Maar over het algemeen hebben journalisten van dergelijke partijpolitieke betuttelingen niet veel meer te klagen. Bij *De Morgen* bijvoorbeeld valt het met de politieke ontvoogding - echt waar - best mee.

De politieke partijen komen anders wel nog aan hun trekken in de pers. De SP bijvoorbeeld voert sinds jaren een buitengewoon actieve mediapolitiek, die het hele veld van nieuwszenders en gedrukte media bestrijkt. Louis Toback zelf gaf het signaal: mediabekendheid bevordert de kans op een verkiesbare plaats. Het resultaat is te zien. Ook al beschikt de SP niet meer over een eigen krant, ze is wel de politieke partij die het meest de krantenkoppen

haalt.

De kleurenblindheid van de media betekent evenmin dat ze zelf kleurloos zijn. De partijpolitieke ontvoogding heeft hun maatschappelijke engagement zeker niet gefnuikt. Vooral de post-Dutroux-periode heeft dat aangetoond, op meer dan een niveau. Zo zijn de media - en sommige journalisten in het bijzonder - de onmiskenbare dragende kracht geweest van de historische Witte Beweging die in oktober '96 zo levendig vorm kreeg. Aan de basis lag wel degelijk een hoop opgekropte frustratie - bij de ouders van de verdwenen en vermoorde kinderen in het bijzonder en bij het grote publiek in het algemeen. Maar de media hebben die meer dan actief gekanaliseerd en geventileerd. Een krant titelde zelfs letterlijk: "Dutroux, we laten je nooit meer los!". Nuchtere berichtgeving kan je zoiets moeilijk noemen. Het leverde de krant dan ook een stille wenk tot wat meer terughoudendheid op vanwege de Deontologische Raad van de Journalistenbond AVBB.

Gaandeweg zijn de media - en opnieuw sommige journalisten in het bijzonder - zich gaan profileren als *believer* dan wel *disbeliever* in de kindermishandelingdossiers. Dat gebeurde vaker impliciet dan uitgesproken, beducht als journalisten zijn om van vooringenomenheid beschuldigd te worden. De meningsverschillen stapelden zich echter dermate op, dat er een ware mediaoorlog van kwam. Die bereikte een (voorlopig?) hoogtepunt rond het dossier-XI.

En dan is er nog iets waarin heel wat journalisten zich het voorbije anderhalf jaar behoorlijk hebben geëngageerd: de titanengevechten tussen politiediensten onderling, tussen rijkswacht en magistratuur, en tussen politiek en gerecht. Het punt is dat sommige journalisten in heel dat krachtenspel zo subtiel zijn gemanipuleerd, dat er van een bewust engagement niet eens sprake was. Anders is het wanneer de reporter met een welbepaalde bron een zulkdanig bevoorrechte relatie aangaat dat het ook zijn enige referentiepunt wordt. Dat is in het post-Dutroux-tijdperk toch bijzonder vaak - té vaak - gebeurd. In de wandelgangen van de commissie-Verwilghen is met nieuwsweetjes gemarchandeerd alsof het de Brusselse Zuidmarkt was. Dat een neo-fascist als

Gerolf Annemans die dagen zo vaak te zien, te horen en te lezen was in de media, was simpelweg de wederdienst voor zijn talloze (en zelfbekende) lekken naar de betrokken journalisten.

Tegen geëngageerde journalistiek op zich valt niets in te brengen, al is het maar omdat de persvrijheid die tot en met dekt. Geëngageerde journalistiek is zelfs als een opgave te beschouwen, in zoverre dat de persvrijheid verslijt wanneer ze niet wordt gebruikt. Echt nieuw is het fenomeen trouwens niet. Tien jaar geleden al maakten *De Morgen* en *Humo* naam met hun kruistocht tegen "notaris X". Maar het verschijnsel zit wel in de lift.

Dat zou opnieuw tot bezinning moeten nopen. Een vraag betreft de selectiviteit van, dit keer, het journalistieke engagement in het algemeen. Welke wantoestanden pakken de media aan? Kan het economische establishment op dezelfde kritische aandacht rekenen als het politieke? En vanaf wanneer draait de gefixeerdheid op de politieke machtsuitoefening uit op antipolitiek? Sommige persmensen maken er niet eens een geheim van dat ze politiek nieuws absoluut onrendabel vinden *as such*, maar wel rendabel als spuugbak. Als boksbal, waarop de brave burger naar believen zijn frustraties kan botvieren.

Een ander risico betreft - ook nu weer - de overhaasting en de eenzijdigheid waarmee de media tewerkgaan. Journalisten en hun chefs riskeren hoe langer hoe meer in overdrive te geraken. Eventjes afremmen zou velen dan ook niet misstaan.

4. Het eerste gebod: de journalist zal zijn medemens meer dan eens ontzien.

Het nieuwe mediaklimaat maakt de gemiddelde journalist met de dag opdringeriger. De dood van Diana Spencer bracht de toenemende privacy-ongevoeligheid van de pers pijnlijk duidelijk aan het licht. Het blijft trouwens een bizarre samenloop van omstandigheden, dat net op de dag van "het ongeval van de eeuw" de twee grote Vlaamse televisiezenders zich volop aan het opmaken waren voor hun eerste dag rechtstreekse nieuwsconcurrentie. "Nieuwsoorlog tussen VTM en BRTN", kopte *Het Laatste*

Nieuws.

Dat de Vlaamse media een probleem zouden hebben met het respecteren van de privacy, is daarmee niet gezegd. De pedante vrijbuitery van sommige pulp- en televisiebladen daargelaten, valt het best mee. Dat leren ons internationaal vergelijkende analyses, en dat blijkt ook uit de klachten die binnenkomen bij de Deontologische Raad van de Journalistenbond AVBB. Wat de echte tabloïds betreft: pas onlangs liep de allereerste klacht binnen.

Maar ook in hun verhouding met de overheid zou een beetje meer terughoudendheid de media soms sieren. Zeker nu de gerechtsjournalistiek zo'n hoge vlucht neemt, is de kwestie brandend actueel. De klachten van onderzoeksmagistraten over voortijdige bekendmakingen van een lopende enquête zijn nauwelijks nog bij te houden. Deze of gene publicatie "heeft het welslagen van het onderzoek ernstig in het gedrang gebracht", moet je dan doorgaans uit andere media vernemen. Onlangs nog kloeg de rijkswacht zich te pletter over een krantenbericht dat het over de recrutering van undercoveragenten voor het korps had. "Brengt het welslagen van de undercoveroperaties mensenlevens in het gedrang?", aldus het CBO.

Tussen de media en het gerecht moeten dan ook dringend betere afspraken worden gemaakt. Die zullen vaak het etiket 'embargo' dragen: het gerecht vraagt en de pers verbindt er zich toe onderzoeksgegevens niet voortijdig kenbaar te maken. De formele consecratie van zo'n embargo-systeem, de voornaamste modaliteiten inclusief, laat best niet te lang meer op zich wachten. Afspraken zouden dan algemener afdwingbaar zijn dan nu. Evident is de uitwerking van een regeling anderzijds niet. Zo publiceerde *De Morgen* haar X1-files met de motivering dat het onderzoek ernaar op een laag pitje aanbeland was, en daar is op zich niks onoirbaars aan. Wellicht bieden afspraken over de hoeveelheid informatie die wordt gebracht een uitweg. De media moeten naar hartelust kunnen herinneren aan lopende onderzoeken, maar zonder daarbij tonnen, laat staan cruciale enquêtegegevens uit te storten over het publiek.

Tegelijk mag van het gerecht ook een in-

spanning worden verwacht. Dat behelst dan gewoon een zo volledig mogelijke verantwoording achteraf. Openheid, dus. Wordt het in dat verband - het is maar één suggestie - niet hoog tijd de zittingen van de raadkamers openbaar te maken? Hun rol in strafdossiers neemt met de dag toe en de wet-Franchimont heeft ze met nog een pak bijkomende bevoegdheden bedacht. Daaronder onder meer de beoordeling van procedurefouten en politieovertredingen.

5. Het tweede gebod: de journalist zal hoor en wederhoor plegen.

Het huidige persklimaat is winderig, op het stormachtige af, en de journalist moet naast zin voor discretie ook heel wat zin voor evenwicht aan de dag leggen. Dat veronderstelt in de eerste plaats een zo groot mogelijke openheid over de journalistieke bronnen. De kwestie is bijzonder actueel. Eigen aan sommige vormen van campagnejournalistiek is dat de informatiebron van de journalist in de schaduw blijft. En dat zijn boodschap wordt gebracht als ging het om de hoogstpersoonlijke bevindingen van de journalist - die vervolgens niet zelden als uiterst verdienstelijk onderzoeksjournalist wordt geëerd. Nu hebben zowel ambtenaren als werknemers in de privé-sector over het algemeen gegronde redenen om anoniem te blijven, om het even of ze nu een klacht voor schending van het beroepsgeheim riskeren, dan wel dringend ontslag. Maar voor de nietsvermoedende persgebruiker staat de techniek van de anonieme getuige ook niet netjes. Voor de goede orde: aan het journalistieke recht op bronnengeheim doet dit betoog niet het minste af. De overheid moet en zal de informatiebronnen van de journalist tot en met ontzien, op het gevaar af de persvrijheid zelf te hypothekeren. Maar wat meer zelfdiscipline in het omgaan met bronnen en een minimum aan openheid ten aanzien van het eigen publiek, dat moet toch kunnen?

Tegenover elke informatiebron staat een andere, en onvermijdelijk vertellen beiden verschillende verhalen. De journalist zal bekomen nieuws dan ook checken, dubbelchecken, en zonodig triplechecken. Totdat hij 'het' met een aan zekerheid grenzende redelijkheid weet. Dat

niet iedereen het principe even ernstig neemt, blijkt uit het toenemend aantal klachten daarover bij de Deontologische Raad van de AVBB. *De Morgen* publiceerde onlangs op eigen initiatief een advies van de Raad, waarin de krant nochtans voor een gebrek aan wederhoor gekapitteld werd. Maar ook daarbuiten valt het alsmear toenemende aantal rechtzettingen en aanvullingen op die verongelijkte burgers aan overrijverige media (laten) bezorgen. Hoe kan het anders, wanneer de richtlijn op sommige redacties is dat de journalist "zijn verhalen niet kapot moet checken". Al die nuanceringen, dat leest toch niet lekker weg...

Overigens is er geen enkele reden waarom het gebod niet ook zou gelden ten aanzien van informatie uit officiële hoek, wel integendeel. Elke dag komt wel weer een andere overheidsinstantie, drukkingsgroep of privé-onderneming met een zogenaamde voorlichter op de proppen, zonder dat het om meer dan een ordinaire public-relationsbehartiger gaat. De desinformatie die daar vaak uit voortvloeit, bedreigt regelrecht de geestelijke volksgezondheid van de voltallige natie. Evengoed is het aan politieke journalisten om op zoek te gaan naar de achterkant van de waarheid. Inzoverre ze dat doen, verdienen ze trouwens evenveel respect als de dezer dagen zo op een voetstuk geplaatste onderzoeksjournalist.

Journalisten moeten er verder op letten het hoor/wederhoor-principe niet te herleiden tot een rekensommetje. Twee onafhankelijke bronnen volstaan om het bericht te brengen, hoor je soms zeggen, maar de vraag is of die rekening altijd klopt. Beter is ook de aard van de bron en de kwaliteit van zijn informatie in de weging te betrekken. Dat veronderstelt natuurlijk wel een minimum aan inzicht in de materie en de krachtsverhoudingen die spelen. In het uiterst complexe hervormingskluwen rond justitie en politie, bijvoorbeeld, ben ik na verloop van tijd systematisch gaan terugvallen op een soort van stuurbord, een beoordelingsschema waarin nieuwsfeiten en argumenten zoveel mogelijk konden worden ingepast. Daarin zaten drie niveaus: het zuivere politiek-ideologische debat over justitie en politie, de partijpolitieke en

syndicale machtsgevechten errond, en ten slotte de persoonlijke afrekeningen in de marge. Dat hielp; met dank aan Machiavelli. Hoe dan ook, echt verrast door het verdere verloop van de ontwikkelingen werd ik niet meer.

Aan de criteria van een onderzoeksrechter moet een journalist natuurlijk ook weer niet voldoen. De juridische waarheid is nu eenmaal zijn waarheid niet. Integendeel, als eigensoortige waakhond van de democratische rechtsstaat komt het de media juist toe gerechtelijke wapenfeiten aan hun eigen oordeel te onderwerpen. Luidkeels aan te klagen - om dat recente voorbeeld maar te geven - dat stomme procedurekwesties de vrijpraak van een resem koppelbazen in de hand hebben gewerkt. Een vrijbrief voor journalistieke piraterij levert dat de media nochtans niet. Noem het een kwestie van democratische beschaving, dat de methoden van gerecht en pers tot op zekere hoogte toch gelijk zullen zijn. Het toepassen van hoor en wederhoor is zo'n methode. Ermeë verwant is het uitgangspunt dat iemand onschuldig is tot je zelf een redelijk duidelijke bewijslast tegen hem of haar hebt verzameld. Het omgekeerde doen - zèggen dat iemand iets heeft gedaan en eisen dat hij het tegendeel bewijst - is zo omgekeerd aan wat het gerecht pleegt te doen dat elke redelijke consensus bij voorbaat uitgesloten is. Dan draait campagnejournalistiek uit op inquisitie - zoals in de middeleeuwen vermeende heksen op de brandstapel moesten bewijzen dat ze geen heksen waren. In hun berichtgeving rond Nihoul en XI zijn de meeste media daar iets te dicht bij gekomen, vrees ik.

6. Van zelfbeheersing naar zelfregulering.

Journalistieke zelfregulering begint op de redactievloer. Niet alleen bij de brave journalist, maar evengoed bij zijn redactiechef. Als krantenjournalist slaat de schrik je soms om het hart wanneer een collega op televisie, vlak voor de krant sluit, nog met een sappig ogende story komt die je redactiechef persé ook wil hebben. Dan heb je mooi beweren dat het maar om een bijzonder vrije vertaling gaat van iets waarover de krant trouwens zelf al zoveel schreef. Kwaliteitskranten zouden er juist een erezaak moeten

van maken met het grootste voorbehoud te reageren op de eigen nieuwsinvulling van radio en televisie.

De Deontologische Raad van de Algemene Vereniging van Belgische Beroepsjournalisten (AVBB) tracht intussen tot wat specifiekere uitgeschreven regels te komen voor de beroepsgroep in het algemeen. Eigen lof stinkt, maar ik meen dat de instantie behoorlijk werkt. Alle omstandigheden in acht genomen toch: de materiële werkmiddelen zijn omzeggens nihil en een formeel-sanctionerende bevoegdheid heeft de Raad evenmin. Dat laatste wil de Raad overigens ook niet. Het belet de (in principe elf) leden niet om stilaan maar zeker een corpus van casussen en oplossingen bijeen te schrijven dat de véél te vage beroepsregels concreetiseert. Zo is standpunt ingenomen omtrent de vermelding van persoonsgegevens, de naleving van het hoor/wederhoorgebod, undercoverjournalistiek of de zogenaamde overvaljournalistiek. De adviezen in kwestie worden opgenomen in een jaarverslag en in die vorm in het ledenblad van de AVBB, *De Journalist*, gepubliceerd.

Of de Deontologische Raad (en het vijfkop-pige Beroepscollege) toch maar niet beter opgaan in een heuse Raad voor de Journalistiek, is een kwestie die op dit ogenblik aan de politieke orde is. Vele politici tonen zich vragende partij. Ook minister van justitie Stefaan De Clerck (CVP) lijkt bereid er werk van te maken. Op de tekentafel ligt trouwens al een plan: een 'Raad voor de Journalistiek' die deels uit journalisten en deels uit externen zou bestaan, wier vingerwijzingen gevolgen zouden kunnen krijgen voor de erkenning als beroepsjournalist. Dirk Voorhoof geeft in dit nummer tekst en uitleg over deze 'Raad voor de Journalistiek'. Ik veroorloof me de volgende bedenkingen.

- Sommige collega's houden vast aan de kritiek dat zelfs maar de geringste externe controle op deontologisch vlak nefast is voor de persvrijheid. Die kritiek mist pertinentie. Want wat doe je dan met de al bestaande, bovendien fors in opgang zijnde (burger)rechtelijke controle op de pers? Alsmar meer journalisten worden tot steeds hogere schadevergoedingen veroordeeld. Die evolutie is evenmin gezond, zelfs ongezonder. In-

Raad voor Deontologie

De Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten (AVBB) richtte in 1995 een Raad voor Deontologie en een College voor Deontologie op. Bedoeling is toezicht uit te oefenen op de deontologie van de beroepsjournalisten aangesloten bij de AVBB en advies te geven in verband met de journalistieke deontologie. De Raad voor Deontologie bestaat uit 11 beroepsjournalisten die klachten en vragen om advies behandelen die ingediend zijn bij het Bureau van de AVBB. De Raad kan ook op eigen initiatief handelen. In 1995 behandelde de Raad vier dossiers, in 1996 twaalf. De adviezen van de Raad kunnen gepubliceerd worden in het beroepsblad *De Journalist*. Voorzitter van de Raad voor Deontologie is Marcel Bauwens.

Het College voor Deontologie is de beroepsinstantie. Wie tegen de uitspraak van de Raad voor Deontologie in beroep wil gaan, kan dit doen bij het College voor Deontologie. Dit College bestaat uit 5 (andere) beroepsjournalisten. Voorzitter is René Adams.

De Raad en het College werken volgens de regels van hun huis-houdelijk reglement waarin de voorwaarden voor een geldige klacht of advies en de behandelingstermijnen staan vermeld. Iedereen (journalist, vereniging, individu) kan een klacht of een vraag om advies indienen.

zoverre een 'Raad voor de Journalistiek' deze tendens naar gerechtelijke repressie zou beperken, is het initiatief dan ook positief.

- Voor de journalisten zelf zou een 'Raad voor de Journalistiek' met alleen maar journalisten erin natuurlijk ideaal zijn. Van een groter begrip voor hun eigen falen kunnen ze moeilijk verzekerd zijn. Realistisch gezien laat ook een gemengde samenstelling nog genuanceerde oordelen toe. Genuanceerdere oordelen alleszins, dan de oordelen van sommige magistraten dreigen te zijn. Zeker gerechts- en onderzoeksjournalisten zouden moeten beseffen dat ze, eens gerechtelijk geconvoceerd voor een beroepsmagistraat, in een scheefgetrokken positie staan. Ons kent ons, ook onder rechters en procureurs.

- Netzomin als bij de bestaande Raad voor Deontologie, mag de door Voorhoof gesuggereerde sanctionerende bevoegdheid van de Raad voor de Journalistiek worden overschat. De koppeling van negatieve beoordelingen aan de erkenning als beroepsjournalist lijkt, gelet op het veeleer relatieve belang van het laatste, belangrijker dan het is. Hoe dan ook zou de Raad nooit iemand kunnen beletten journalistieke bezigheden uit te

oefenen, laat staan zijn mening te geven in de pers, op de radio of op tv.

- Door het inschakelen van externen biedt de 'Raad voor de Journalistiek' ten slotte de mogelijkheid om uitgevers en omroepdirecties te betrekken bij de deontologische kwestie. Die responsabilisering komt niets te vroeg.

7. Externe controle ja, censuur nee.

Ondertussen kunnen de media niet genoeg in de gaten houden hoe de gerechtelijke controle op hun werk evolueert. Een onmiskenbare tendens in dat verband, ik vermeldde het al, is de toename van het aantal burgerrechtelijke veroordelingen van journalisten en de stijging van de daarmee gepaard gaande schadevergoedingen. Eind vorig jaar kreeg een journalist van het weekblad *Le Soir Illustré* een rekening van een half miljoen op zijn bord, omwille van inbreuken die hij pleegde op het privé-leven van de Luikse onderzoeksrechter Martine Doutrève. Voor de Brusselse rechtbank was een gepubliceerde foto van Doutrève in badpak er te veel aan, net zoals bepaalde inpertinent bevonden verwijzingen naar de echtgenoot van de magistraat.

Minstens even belangrijk als de veroordeling op zich, is dat de journalist helemaal alleen verantwoordelijk is gesteld. De Brusselse rechtbank paste daarmee consequent het grondwettelijke beginsel van de getrapte verantwoordelijkheid in persaanlegenheden toe. Dat principe moet dringend herdacht worden. Journalistieke producten zijn allang niet meer het werk van een journalist alleen, maar evengoed van diens redactiechef, eindredacteur, hoofdredacteur en zelfs bedrijfsdirecteur. Een stelsel van solidaire aansprakelijkheid dringt zich dan ook op. Het argument - door de rechtspraak gehuldigd - dat de journalist dan aan interne censuur dreigt te worden blootgesteld, klinkt in het commerciële mediaklimaat van vandaag niet zo overtuigend

meer. De huidige mediaverantwoordelijken pousseren journalisten meer om vanalles te doen, dan dat ze dingen tegenhouden. Een maximaal gewaarborgde journalistieke onafhankelijkheid blijft hoe dan ook gewenst. Die kan verankerd worden in elk redactiestatuut afzonderlijk. Indien niet, moet de (arbeids)wetgever maar bijspringen.

Ook op politiek-wetgevend vlak beweegt er wat. Dat de wet op het recht van antwoord wordt herzien, hoeft niet onrustwekkend te zijn. Vele mediaverantwoordelijken zelf zien in het antwoordrecht een beschaafde uitweg voor het groeiende aantal réprimandes dat ze over zich heen krijgen. Delicater is een aanpassing van de strafwet, die door een rits politieke verantwoordelijken wordt beoogd. Racistische uitingen in de media zouden daardoor niet langer over de klassieke persrechtelijke immuniteit van berechting door het assisenhof beschikken, maar voor de gewone correctionele rechtbank komen. Aan de eerbiedwaardigheid van de bedoelingen valt geen seconde te twijfelen. Maar even zeker is dat het om een precedent zou gaan, dat in de komende jaren tot andere persmisdriven kan worden uitgebreid, tot de algehele correctionalisering erop volgt. Voor die correctionalisering is het uitkijken geblazen, in de eerste plaats omwille van de macht die rechters daarmee over de media krijgen, maar eigenlijk nog meer omwille van wat parketmagistraten hen voorafgaandelijk zouden kunnen aandoen. De opsporingsmogelijkheden die parket en politie dan tegen journalisten verwerven, zijn dermate groot dat obstructie en intimidatie er zo aankomen. Voor de persvrijheid zou dit des te spijtiger zijn, nu uitgerend politie en parket alsmaar meer bevoegdheden en middelen krijgen toebedeeld en ze bijgevolg best nog intensiever door de media worden gevolgd.